31.10.2017 EOAK/5994/2017

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: lakivaliokunnan kokous 27.10.2017

LAUSUNTO

Käsiteltäessä hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain ja ajokorttilain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi (HE 103/2017 vp) Lakivaliokunnan kokouksessa heräsi kysymys rattijuopumus-rikoksen käsittelystä sakkomenettelyssä ja siitä, milloin asiaa ei enää tulisi käsitellä sakkomenettelyssä.

Allekirjoittaneelta pyydettiin lisälausuntoa siitä, onko rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallista, jos hallinnon sisäisillä ohjeilla määrätään siitä, milloin sakkomenettely ei sovi rattijuopumusasioiden käsittelyyn, vaan asia tulisi selvittää normaalissa rikosprosessissa. Kokouksessa käydyn keskustelun perusteella kysymys on ainakin rikoksen uusijoista.

Lausuntonani esitän seuraavaa.

Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta säädetään perustuslain 8 §:ssä. Sen mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.

Pykälä sisältää rikosoikeudellisen legaliteettivaatimuksen tärkeimmät aineisosat. Näitä ovat ainakin vaatimus rikoksina rangaistavien tekojen määrittelemisestä laissa, taannehtivan rikoslain kielto, rikoslain analogisen soveltamisen kielto, vaatimus rikoksesta seuraavien rangaistusten määrittelemisestä laissa, tekohetkellä säädettyä ankaramman rangaistuksen käytön kielto ja vaatimus rikosoikeudellisten normien laintasoisuudesta (HE 309/1993 vp, s. 50).

Suomalainen sääntely on tältä osin käytännössä identtinen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen kanssa.

Käsillä olevan kysymyksen kannalta ratkaisevia perustuslain 8 §:n sisältämä vaatimus määritellä rikoksina rangaistavat teot laissa ja siitä seuraavien rangaistusten määritteleminen laissa.

Ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännön perusteella kysymys on lain saatavilla olosta ja ennakoitavuudesta. Ennakoitavuus edellyttää, että henkilöt voivat saatavilla olevan lain perusteella ennakoida sitä,

minkälainen toiminta aiheuttaa rikosvastuun ja mitkä voivat olla seuraamuksia tästä toiminnasta.

Jos arvioidaan alussa esitettyä kysymystä perustuslain ja ihmisoikeussopimuksen näkökulmasta, voitaneen todeta, että tässä tarkoitetuilla hallinnollisilla ohjeilla ei puututa rattijuopumusrikoksen rangaistavuuteen eikä rangaistusasteikkoon.

Rikoslain 23 luvun 3 §:n perusteella jokaiselle on ennakoitavissa, että rattijuopumukseen syyllistynyt tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan rangaistuksen koventamisperusteena on muun ohessa tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Tämän myötä on mahdolliselle rikoksen uusijalle ennakoitavissa se mahdollisuus, että rangaistusasteikon ”ankaramman pään” rangaistusseuraamusta sovelletaan.

Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 3 §:n perusteella epäillyissä rattijuopumuksissa kysymykseen ei tulisi sakkomääräys vaan syyttäjän antama rangaistusmääräys. Lain 30 §:n 2 momentin mukaan syyttäjän on määräyksen antamisen asemesta nostettava syyte, jos kysymyksessä ei ole 1 §:ssä tarkoitettu rikkomus tai jos rikkomuksen yhteys muuhun samalla kertaa käsiteltävään tekoon edellyttää syytteen nostamista siitäkin taikka jos syytteen nostamiselle on muu painavan syy. Käsitykseni mukaan tämän perusteella on ennakoitavissa, että rattijuopumusasia voidaan käsitellä muutoinkin kuin sakkomenettelyssä, vaikka poliisi olisi tämän menettelyn esimerkiksi puhallusratsian perusteella aloittanut.

Se, että toimivaltaiset viranomaiset laativat jonkinlaisen ohjeistuksen siitä, milloin epäiltyä rattijuopumusta ei voida käsitellä sakkomenettelyssä, vaan asia on ohjattava normaaliin rikosprosessiin, ei käsitykseni mukaan ole ristiriidassa ennakoitavuuden kanssa. Rangaistus on joka tapauksessa rikoslain 23 luvun 3 §:ssä säädetyissä rajoissa ja edellä olevin perustein jokaisen ennakoitavissa on myös se, että seuraamuksena voi olla muutakin kuin sakko, jolloin menettely on jotain muuta kuin sakkomenettelystä säädetyn lain mukaista.

Itse asiassa ohjeistus, jonka kaltainen tässä tapauksessa saattaa olla mahdollinen, on olemassa esimerkiksi Valtakunnansyyttäjänviraston ohjeistuksessa ”Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksesta” VKS:2006:1. Ohjeen liitteenä on taulukko, jossa ”Kysymys on siis siitä ’ylärajasta’, jota pienemmät ainemäärät voidaan muidenkin edellytysten täyttyessä (*ohjeen antamisaikaan voimassa olleessa rangaistusmääräysmenettelyssä, huom. tässä*) käsitellä”. Käsitykseni mukaan ohjeella on tarkoitus ohjata sitä, milloin ko. rikosasia tulee saattaa normaaliin rikosprosessuaaliseen menettelyyn.

Myös poliisin käytössä oleva ns. sakkokäsikirja sisältää ohjeistusta siitä, milloin asiassa tulisi kirjata rikosilmoitus ja toimittaa asia syyttäjälle syyteharkintaa varten.

Esittelijäneuvos Mikko Eteläpää